

NOWA DOGMATYKA KONSTITUCJI REPUBLIKI EKWADORU. CASUS PRAW NATURY

Wiesław Bar OFMConv

Katedra Nauk o Polityce
Instytut Europeistyki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Streszczenie. Obowiązująca w Republice Ekwadoru Konstytucja z 2008 r. posiada liczne artykuły dotyczące środowiska naturalnego (Natury). Ich podstawa oraz treść wynikają z normy zawartej w art. 10: „Natura będzie podmiotem tych praw, które uznaje Konstytucja”. Ze względu na geopolitykę Autor najpierw zapoznaje czytelnika z tradycją konstytucyjną Ekwadoru, ze szczególnym rozwinięciem okoliczności przyjęcia obowiązującej ustawy zasadniczej; dokonuje jej charakterystyki. Z powodów poznawczych przedstawia tłumaczenie na język polski norm dotyczących środowiska naturalnego. Wreszcie ukazuje tryb oraz kulisy uchwalenia tychże. Oprócz głosów krytyki, sceptycznego podejścia do konstytucjonalizacji praw natury w zakresie przedstawionym, wskazuje na pozytywne pokłosie sprawy.

Słowa kluczowe: Ekwador, konstytucjonalizacja praw, prawa natury

Państwa Ameryki Łacińskiej, w tym Ekwador, znajdują się w fazie transformacji instytucjonalnych; jest to widoczne w ich konstytucjach, nowych lub znowelizowanych. Obowiązująca w Ekwadorze – z 2008 r. – kształtuje na nowo system polityczny kraju, istniejący od 1978 r. Jego modyfikację wyraża zarówno część organiczna, definiująca struktury procesu decyzyjnego, jak też część dogmatyczna. Jednemu z praw, oczywiście w kontekście innych, poświęcone są poniższe rozważania.

Z HISTORII KONSTITUCJONALIZMU EKWADORU

Historia konstytucjonalizmu dzisiejszej Republiki Ekwadoru jest stosunkowo długa. Trzeba najpierw przywołać *Constitución Quiteña* z 12 lutego 1812 r., którą otwiera tekst uroczystego paktu prowincji tworzących Państwo Quito. W czterech sekcjach regulowała zagadnienia: Państwo Quito i jego narodowa reprezentacja, władza wykonawcza, władza legislacyjna, władza sądownicza.

Przewodniczącym Kongresu Konstytucyjnego był bp José Cero y Caicedo, który w 1813 r. został wypędzony za promowanie niepodległości¹.

Terytorium przynależało do Imperium Inkaskiego do 1531 r., tj. do chwili przybycia hiszpańskich kolonizatorów; niepodległość uzyskało w 1822 r. w ramach Wielkiej Kolumbii Szymona Bolívara; jako suwerenne państwo istnieje od 13 maja 1830 r.² Liczba oraz nowelizacje konstytucji były związane z wewnętrzną sytuacją polityczną, upadkiem rządów, powstawaniem nowych³. Najważniejsze akty konstytucyjne z XIX w. pochodzą z lat: 1830, 1835, 1843, 1845, 1851, 1852, 1861, 1869, 1870, 1878, 1884, 1897. Niestabilność polityczna w XX w. odbija się w konstytucjach z lat: 1906, 1929, 1945, 1946, 1967, 1979 (kodyfikacje 1984, 1993, 1996, 1997), 1998. Kryzysy polityczne nie rozwiązywały się wraz z upadkiem rządów, lecz przechodziły w kryzysy państwa⁴.

Po wyborach w 2006 r., nowy prezydent⁵ Rafael Correa Delgado, odwołał się do wyborców, proponując powołanie Zgromadzenia Konstytucyjnego⁶. Dnia 15 kwietnia 2007 r. inicjatywę tę poparło 81,72% uprawnionych i głosujących. Oprócz uzyskania społecznego poparcia dla idei zmiany konstytucji jego zaplecze polityczne – Alianza PAIS (Patria Altiva I Soberana) – w wyborach parlamentarnych z 30 września uzyskała 73 mandaty (na 130), co ułatwiło dalsze postępowanie⁷.

Narodowe Zgromadzenie Konstytucyjne rozpoczęło pracę 29 listopada 2007 r. w Montecristo. Prace w dziesięciu komisjach parlamentarnych, utworzonych po przyjęciu Regulaminu obowiązującego od 12 grudnia 2007 r., trwały krótko, bo już 9 lipca 2008 r. powołano specjalną – zaledwie pięcioosobową – komisję do końcowej redakcji tekstu konstytucji. Pierwsze jej posiedzenie odby-

¹ Zob. tekst tejże oraz wskazanych później Konstytucji Ekwadoru: www.cervantesvirtual.com/portal/constituciones [1.08.2009].

² Zob. *Historia de Ecuador*, Quito 1980; www.ecuadors.org/history.htm [1.08.2009]. O idei suwerenności zob. D. Pantoja Morán, *La idea de soberanía en el constitucionalismo latinoamericano*, México 1973.

³ Zob. C. Astudillo, *Algunas reflexiones sobre el proceso constituyente de América Latina con especial referencia a Ecuador*, en: *Procesos constituyentes contemporáneos en América Latina. Tendencias y perspectivas*, J.M. Serna de la Garza (coord.), México 2009, p. 285–332; o niestabilności polityczno-konstytucyjnej Ekwadoru zob. C. Astudillo, *El nuevo andamiaje constitucional de Ecuador*, en: *Tendencias del Constitucionalismo en Iberoamérica*, M. Carbonel, J. Carpizo, D. Zovatto (coord.), México 2009, p. 940–946; o konstytucjonalizmie latynoamerykańskim ogólnie zob.: A. Colomer Viadel, *Introducción al constitucionalismo iberoamericano*, Madrid 1990.

⁴ Na przykład w latach 1996–2000 Ekwador miał ośmiu prezydentów, w tym „wirtualnego”, bo poddanego żelaznej kontroli „partiokracji”, system wyborczy sprzyjał rozbiciu parlamentarnemu, a przez prawie rok nie było Najwyższego Trybunału Sprawiedliwości. J. Echeverría, *El Desafío constitucional*, 2008; H. Pérez Loose, *Ecuador y su metamorfosis constituyente*, en: *Procesos constituyentes contemporáneos en América Latina. Tendencias y perspectivas*, J.M. Serna de la Garza (coord.), México 2009, p. 241–242.

⁵ Oficjalna strona urzędu prezydenckiego: www.presidencia.gov.ec [1.08.2009]; wyniki wyborów: es.wikipedia.org/wiki/Elecciones_en_Ecuador [1.08.2009].

⁶ *Decreto Ejecutivo núm. 2 del 15 de enero de 2007*, „Registro Oficial”, núm. 8 del 25 de enero de 2007; o procesie przygotowania Zgromadzenia Konstytucyjnego, kryzysach etc., zob. H. Pérez Loose, *Ecuador y su metamorfosis constituyente*, p. 246–258.

⁷ H. Salgado Pesantes, *El proceso constituyente de Ecuador. Algunas reflexiones*, [en:] H. Pérez Loose, *Ecuador y su metamorfosis constituyente*, p. 273.

ło się 10 lipca, a już dwa tygodnie później tekst został przekazany do Przewodniczącego Izby – Fernanda Cordera Cuevy. Dzień wcześniej – 23 lipca – Zgromadzenie Konstytucyjne przyjęło normy przejściowe⁸.

Nowa Konstytucja zyskała poparcie 63,93% (4 722 073) – przy 28,10% przeciwnych (2 075 764) – biorących udział w referendum (przy frekwencji 75,8% z uprawnionych), które odbyło się 28 września 2008 r. Tylko w jednej prowincji – Napo – nie zyskała wymaganej większości, zaś w Guayas minimalnie ją przekroczyła (51,02%)⁹. Konstytucja weszła w życie 30 października 2008 r. Od początku stała się przedmiotem dyskusji, bardziej politycznych niż prawnych.

CHARAKTERYSTYKA NOWEJ KONSTITUCJI¹⁰

Ustawa zasadnicza Republiki Ekwadoru liczy 444 artykuły, uporządkowane w dziewięć tytułów oraz 30 norm przejściowych i dyspozycję końcową. Poprzedza je Preambuła, w której nawiązano m.in. do inkaskiej tradycji *Pacha Mama* (Matka Ziemia) – bogini ziemi, zapewniającej żyzność pól i płodność; przyzywa się też imię Boga, uznając różne formy religijności i duchowości.

W tytule I (art. 1–9) określono elementy konstytucyjne państwa. Tytuł IV (art. 95–273) zawiera normy dotyczące partycypacji politycznej i organizacji władzy, zaś V (art. 275–339) – organizacji terytorialnej. W tytule VI zapisano normy o rozwoju (art. 275–339), w VIII – o stosunkach międzynarodowych (art. 416–424). Wreszcie w art. 424–444 (tytuł IX) wskazano na supremację konstytucji.

Szeroko potraktowane zostały zagadnienia dogmatyczne, związane z prawami (tytuł II, art. 10–83), gwarancjami konstytucyjnymi (tytuł III, art. 98–94), porządkiem dobrego życia (tytuł VII, art. 340–415). Zauważyć należy, że tę ostatnio wskazaną część zaproponowała komisja powołana do przygotowania tekstu końcowego projektu. Konstytucjonalista Francisco Palacios Romeo, twierdzi, że „nowy tekst konstytucyjny Ekwadoru ma największą liczbę praw, a konkretnie praw socjalnych, ze wszystkich dotąd porównywanych konstytucji”¹¹.

Zwraca uwagę systematyka konstytucji wyżej zarysowana według tytułów; wewnątrz tychże wprowadzono rozdziały (*capítulos*), a w ich ramach – sekcje (*secciones*).

⁸ Tamże, s. 278–280.

⁹ www.cne.gov.ec; zob. es.wikipedia.org/wiki/Referendum_constitucional_de_Ecuador_de_2008 [1.08.2009].

¹⁰ Tekst: www.asambleaconstituyente.gov.ec [1.08.2009]. Szerszą charakterystykę zob. R. Ávila Santamaría, *El constitucionalismo ecuatoriano. Breve caracterización de la Constitución de 2008*, en: *Tendencias del constitucionalismo en Iberoamérica*, México 2009, p. 961–976.

¹¹ F. Palacios Romeo, *Constitucionalización de un sistema integral de derechos sociales: de la Daseinsvorsorge al Sumak Kawsay*, en: *Desafíos Constitucionales. La Constitución ecuatoriana de 2008 en perspectiva*, Quito 2008, p. 42.

Najwięcej rozdziałów ma tytuł II – *Derechos (Prawa)*. Po określeniu *Zasad stosowania praw (Principios de aplicación de los derechos*, rozdz. I), podaje się prawa dobrego życia (*Derechos de buen vivir* – rozdz. II, a w nim sekcje: woda i żywność, zdrowe środowisko, komunikacja i informacja, kultura i nauka, edukacja, zamieszkanie i mieszkanie, zdrowie, praca i zabezpieczenie socjalne), prawa wspólnot, ludów i narodowości (rozdz. IV), prawa do uczestnictwa (partycypacji; rozdz. V), prawa wolnościowe (rozdz. VI), prawa natury (rozdz. VII), do ochrony (rozdz. VIII) i odpowiedzialności (rozdz. IX). Rozdział III – Prawa osób i grup szczególnej uwagi – zawiera aż dziewięć sekcji.

TREŚCI DOTYCZĄCE ŚRODOWISKA NATURALNEGO

Już w tytule pierwszym Konstytucji, podkreślono wagę naturalnych zasobów państwa: „stanowią jego dziedzictwo niezbywalne, nie podlegają zrzeczeniu się i zasiedzeniu”, a jedną z naczelných powinności państwa jest „ochrona tego dziedzictwa naturalnego”¹².

Centralnym dla dalszych norm prezentowanego tematu jest zawarta w zdaniu drugim art. 10: „**Przyroda będzie podmiotem tych praw, które uznaje Konstytucja**”¹³. Wprost poświęcono im rozdział VII¹⁴. Najpierw opisano tę naturę, w powiązaniu z jej istotą określono podstawowe jej prawo:

Natura, czyli *Pacha Mama* [keczua: Matka Ziemia], gdzie się reprodukuje i realizuje życie, ma prawo, by respektować integralnie jej istnienie i utrzymanie oraz odnawianie jej cykli życiowych, struktury, funkcji i procesów ewolucyjnych¹⁵.

W kolejnych zdaniach artykułu określono podmioty występujące „w imieniu” natury oraz promocyjną rolę państwa względem jej praw:

Każda osoba, wspólnota, lud czy nacja będą miały prawo żądać od władzy publicznej respektowania praw natury. Aby aplikować i interpretować te prawa, będą zachowane zasady ustanowione w Konstytucji, tak jak tego one dotyczą. Państwo będzie pobudzać osoby fizyczne i prawne oraz zbiorowości do ochrony natury; i będzie promować szacunek do wszystkich elementów, które formują ekosystem.

W art. 72. proklamuje się:

Przyroda ma prawo do odnowienia. Ta restauracja będzie niezależnym obowiązkiem, jaki mają Państwo, osoby fizyczne i prawne, by rekompensować jednostkom i kolektywom szkody wynikające z naruszenia systemów naturalnych. W przypadkach ciężkiego lub stałego naruszenia środowiska, włączając w to sytuacje wywołane przez eksploatację nieodnawialnych bogactw naturalnych, państwo ustanowi mechanizmy bardziej skuteczne, by osiągać jego odrodzenie, i zastosuje środki adekwatne do wyeliminowania lub złagodzenia negatywnych konsekwencji środowiskowych.

¹² Tytuł I. Elementy konstytucyjne Państwa. Rozdział I. Zasady podstawowe

Art. 1 [zdanie 3] Naturalne nieodnawialne zasoby terytorium Państwa. Art. 3: Podstawowymi powinnościami Państwa są: (...) 7. Chronić dziedzictwo naturalne i kulturowe kraju.

¹³ Tytuł II. Prawa; Rozdział I. Zasady stosowania praw.

¹⁴ Rozdział VII. Prawa natury.

¹⁵ Art. 71.

Obowiązkiem państwa jest zachowanie ostrożności, ale też i stawianie ograniczeń „względem działalności, które mogą prowadzić do obumierania gatunków, destrukcji ekosystemów lub pogorszenia cykli naturalnych”. Sformułowano też kategorię zakaz „wprowadzania organizmów i materiałów organicznych i nieorganicznych, które mogą na sposób stały zmienić narodowe dziedzictwo genetyczne”¹⁶.

W ramach tej troski państwo ma regulować usługi środowiskowe, z zachowaniem prawa ludzi i wspólnot do życia i korzystania z zasobów natury¹⁷.

Prawa te i zasoby służące ich realizacji opisane zostały w rozdz. II tytułu II¹⁸. Podstawowym prawem człowieka i strategicznym zasobem jest woda:

Prawo człowieka do wody jest podstawowym i niepodlegającym zrzeczeniu się. Woda stanowi strategiczne dziedzictwo narodowe użytku publicznego, niezbywalne, nieprzedawnialne, niezajmowalne i istotne dla życia¹⁹.

Również żywność winna być zdrowa, pożywna, odpowiedniej jakości, w wystarczającej ilości, pochodzącą głównie z wytwórni lokalnych, zaś w zakresie ogólnopaństwowym ma być wytwarzana według zasady samowystarczalności żywieniowej²⁰.

W sekcji drugiej tego rozdziału – *Zdrowe środowisko* –

Uznaje się prawo ludności do życia w środowisku zdrowym i ekologicznie zrównoważonym, które gwarantuje utrzymanie i dobre życie. Deklaruje się jako sprawę publiczną ochronę środowiska, zachowanie ekosystemów, bioróżnorodności i integralności dziedzictwa genetycznego kraju, zapobieganie szkodom środowiskowym i odnawianie zniszczonych obszarów naturalnych²¹.

Państwo zobowiązuje się do promowania i stosowania czystych środowiskowo technologii, alternatywnych źródeł energii etc.²²

W zdaniu drugim art. 15 znajduje się pokaźny katalog zakazów:

Zakazuje się rozwijania, produkcji, posiadania, handlu, importu, transportu, składowania i użytkowania broni chemicznej, biologicznej i nuklearnej, długotrwałych wytworów wysokotoksycznych, agrochemicznych międzynarodowo zakazanych, jak też technologii i eksperymentalnych szkodliwych czynników biologicznych oraz organizmów genetycznie modyfikowanych negatyw-

¹⁶ Art. 73. Państwo będzie zachowywać środki ostrożności i stosować restrykcje względem działalności, które mogą prowadzić do obumierania gatunków, destrukcji ekosystemów lub pogorszenia cykli naturalnych. Zakazuje się wprowadzania organizmów i materiałów organicznych i nieorganicznych, które mogą na sposób stały zmienić narodowe dziedzictwo genetyczne.

¹⁷ Art. 74. Osoby, wspólnoty, ludy i nacje będą miały prawo do korzystania ze środowiska i bogactw naturalnych, które im pozwolą na dobre życie. Usługi środowiskowe nie będą podlegały zajęciu; wytwarzanie, świadczenie, stosowanie i użytkowanie będą regulowane przez Państwo.

¹⁸ Zob. *Rozdział II. Prawa dobrego życia*.

¹⁹ *Sekcja pierwsza. Woda i żywność*, art. 12.

²⁰ Art. 13. Osoby i kolektywy mają prawo do bezpiecznego i stałego dostępu do żywności zdrowej, wystarczającej, pożywniej; preferencyjnie wytwarzanej na szczeblu lokalnym i z poszanowaniem zróżnicowanych tożsamości i tradycji kulturowych. Państwo ekwadorskie będzie promować niezależność żywnościową.

²¹ Art. 14.

²² Art. 15. Państwo będzie promować, w sektorze publicznym i prywatnym, stosowanie czystych środowiskowo technologii i alternatywnych energii nieskażających i niskiego wpływu na środowisko. Samowystarczalność energetyczna nie będzie rozwijana ze szkodą dla suwerenności żywnościowej, ani naruszać prawa do wody.

nych dla zdrowia człowieka lub które godzą w niezależność żywnościową lub w ekosystemy, tak samo wpuszczania odpadów nuklearnych i odrzutów toksycznych na terytorium kraju.

W tytule VII – *Porządek dobrego życia* – rozdział II dotyczy bioróżnorodności i zasobów naturalnych. W pierwszej sekcji podano konstytucyjne zasady środowiskowe:

1. Państwo zagwarantuje model racjonalnego rozwoju, przyrodniczo zrównoważonego i szanującego różnorodność kulturową, co zachowa biologiczną różnorodność i zdolność naturalnej regeneracji ekosystemów oraz zapewni zaspokojenie potrzeb obecnych i przyszłych pokoleń.

2. Polityki administracji środowiskowej będą stosowane na sposób przechodni i będą obowiązkowo wypełniane przez państwo na wszystkich jego poziomach i przez wszystkie osoby fizyczne czy prawne na terytorium państwowym.

3. Państwo zagwarantuje aktywną i stałą partycypację osób, wspólnot, zbiorowości i nacji dotkniętych, w planowaniu, wykonywaniu i kontroli każdej działalności, która wywołuje skutki środowiskowe.

4. W przypadku wątpliwości, co do zakresu regulacji prawnych obowiązujących w materii środowiska, stosowane będą bardziej korzystne dla ochrony przyrody²³.

Ustawodawca, troszcząc się, by jego postanowienia były przyjmowane jako rozumne, uwzględnił sytuacje, gdy nie uda się wyeliminować negatywnych skutków decyzji dla środowiska naturalnego oraz sytuacji wątpliwych. Państwo ma wówczas działać profilaktycznie, egzekwować odpowiedzialność za szkody środowiskowe, która jest obiektywna, a ściganie ich nie ulega przedawnieniu²⁴.

W tej egzekucji, poza sankcjami, istotne jest doprowadzenie do reparacji i odbudowy ekosystemów²⁵.

W tym samym artykule, celem realizacji indywidualnego i zbiorowego prawa do życia w zdrowym i ekologicznie zrównoważonym środowisku,

państwo zobowiązuje się do:

1. Pozwalania każdej osobie fizycznej lub prawnej, kolektywowi lub grupie ludzi, na podejmowanie legalnych akcji i odnoszenia się do organów sądowych i administracyjnych, bez naruszania ich kompetencji, aby otrzymać od nich skuteczną opiekę w materii środowiska, włączając w to możliwość żądania kroków uprzedzających, które pozwolą przerwać zagrożenie lub szkody

²³ Art. 395.

²⁴ Art. 396. Państwo przyjmie polityki i odpowiednie środki, które pozwolą ominąć negatywne skutki środowiskowe, jeśli istnieje przekonanie co do szkody. W przypadku wątpliwości co do takich skutków jakiejś akcji czy zaniedbania, chociaż nie byłoby naukowych danych o szkodach, państwo podejmie niezbędne i skuteczne środki ochronne. Odpowiedzialność za szkody środowiskowe jest obiektywna.

Każda szkoda w środowisku, poza sankcjami im odpowiadającymi, będzie rodzić obowiązek integralnej restauracji ekosystemów i rekompensaty względem dotkniętych nimi osób i wspólnot. Każdy z aktorów procesów produkcji, dystrybucji, handlu i użytkowania dóbr lub usług weźmie na siebie bezpośrednią odpowiedzialność za zapobieganie szkodom środowiskowym, łagodzenie i naprawianie wywołanych, jak też ustanowienie systemu stałej kontroli środowiska.

Skargi, by ścigać i karać za szkody przyrodnicze, nie będą ulegać przedawnieniu.

²⁵ Art. 397. W przypadku szkód środowiskowych państwo zadziała w sposób bezpośredni i pomocniczy, by zapewnić zdrowie i odbudowę ekosystemów. Poza odpowiednimi sankcjami państwo będzie dochodzić od sprawcy działalności, która spowodowała szkodę, wypełnienia obowiązków pełnej reparacji, na warunkach i w trybie przewidzianym prawem. Odpowiedzialność będzie dotyczyć także usługodawców, odpowiedzialnych za prowadzenie kontroli środowiska...

przyrodnicze w sponiej materii. Dowiedzenie nieistnienia realnych szkód lub niebezpieczeństwa takowych, będzie spoczywać na administratorze działań lub pozwany.

2. Ustanowienia skutecznych mechanizmów prewencji i kontroli zanieczyszczenia środowiskowego, odnawiania naruszonych obszarów naturalnych i wykorzystywania istotnych zasobów naturalnych.

3. Regulowania produkcji, importu, dystrybucji, używania i przeznaczenia końcowego materiałów toksycznych i groźnych dla osób lub środowiska.

4. Gwarantowania nienaruszalności chronionych obszarów naturalnych, w takiej formie, która gwarantuje zachowanie bioróżnorodności i utrzymanie funkcji ekologicznych ekosystemów. Władanie i administrowanie chronionymi obszarami naturalnymi pozostanie w gestii państwa.

5. Ustanowienia narodowego systemu prewencji, kierowania w przypadku zagrożeń i katastrof naturalnych, oparty na zasadach niezwłoczności, skuteczności, przezorności, odpowiedzialności i solidarności.

Wprowadzono wymóg konsultacji społecznych państwowych pozwoleń i decyzji, które mogą zagrażać aktualnie i w przyszłości środowisku. W tym celu ma być wydana specjalna ustawa, której zakres minimalny określono w artykule 398 Konstytucji²⁶.

Przewiduje się narodowy system zarządzania środowiskiem, który ma uwzględniać współodpowiedzialność obywateli, grup i państwa za ochronę środowiska i natury. Dlatego ma być on systemem zdecentralizowanym²⁷.

Cztery artykuły, stanowiące sekcję drugą, dotyczą wprost bioróżnorodności. Troska o nią jest sprawą publiczną. Państwo dba o nią, w duchu międzypokoleniowej odpowiedzialności²⁸.

W dobie dyskusji, także w Polsce, nad uprawami roślin genetycznie modyfikowanych, znaczące jest włączenie tej kwestii do Konstytucji, z jednoznaczną proklamacją:

Ogłasza się Ekwador wolnym od upraw i nasion transgenicznych. Wyjątkowo, i tylko w przypadku narodowego interesu, należyce uzasadnionego przez Prezydencję Republiki i zaaprobowanego przez Zgromadzenie Narodowe, będzie można wprowadzić nasiona i uprawy genetycznie zmodyfikowane. Państwo ureguluje zgodnie z normami bezpieczeństwa biologicznego stosowanie i rozwój

²⁶ Art. 398. Każda decyzja czy pozwolenie państwowe, które może uderzyć w środowisko będzie musiało być konsultowane ze społecznością, którą się poinformuje szeroko i w odpowiednim czasie. Podmiotem konsultującym będzie Państwo. Ustawa ureguluje konsultację wstępną, udział obywatelski, miejsca, przedmiot konsultacji oraz kryteria oszacowania i sprzeciwu wobec działalności poddanej konsultacji.

Państwo oceni opinię społeczności według kryteriów przyjętych w ustawie i międzynarodowych instrumentach praw człowieka.

Jeśli z przeprowadzonego procesu konsultacji wynika, że większość zainteresowanej społeczności jest przeciwna, decyzja o realizacji projektu lub odstąpienia od niego, będzie podjęta przez instancję administracyjną stopnia wyższego zgodnie z ustawą, w trybie rezolucji należyte uzasadnionej.

²⁷ Art. 399. Pełne wykonywanie państwowej opieki nad środowiskiem, i współodpowiedzialność obywatelska za jego ochronę, będzie się wyrażać poprzez zdecentralizowany narodowy system zarządzania środowiskiem, który będzie miał za zadanie ochronę środowiska i natury.

²⁸ Art. 400. Państwo będzie sprawować zwierzchnictwo nad bioróżnorodnością, którego administracja i zabiegi będą realizowane z odpowiedzialnością międzypokoleniową.

Deklaruje się jako sprawę publiczną zachowanie bioróżnorodności i wszystkich jej komponentów, w szczególności bioróżnorodności rolnej i leśnej oraz dziedzictwa genetycznego kraju.

współczesnej biotechnologii i jej produktów, jak również eksperymenty, stosowanie i obrót. Zakazuje się stosowania biotechnologii niebezpiecznych czy doświadczalnych²⁹.

W myśl Konstytucji żadna władza nie ma kompetencji zbyć praw związanych z poznaniem bioróżnorodności, włącznie z własnością intelektualną³⁰. Ponadto zdecydowano, że

Państwo nie przystąpi do konwencji lub układów o współpracy, które zawierają klauzule pomniejszające zachowanie i istotne władztwo nad bioróżnorodnością, zdrowiem ludzkim i prawami zbiorowymi, jak też naturą³¹.

W sekcji trzeciej – *Dziedzictwo naturalne i ekosystemy* – określono, co one obejmują i jakie ma być podejście względem nich:

Dziedzictwo naturalne Ekwadoru, jedyne i nieocenione obejmuje, między innymi, formacje fizyczne, biologiczne i geologiczne, których wartość z punktu widzenia przyrodniczego, naukowego, kulturowego czy panoramycznego, domaga się ochrony, konserwacji, odnawiania i promocji. Zadanie to będzie się wiązać z zasadami i gwarancjami zawartymi w Konstytucji i będzie wykonywane do końca według z porządku terytorialnego i podziału ekologicznym, zgodnie z ustawą³².

System narodowy obszarów chronionych zagwarantuje zachowanie bioróżnorodności i podtrzymanie funkcji ekologicznych. System ten obejmować będzie subsystemy – państwowy, autonomiczny zdecentralizowany, wspólnotowy i prywatny, a jego kierowanie i regulowanie będzie prowadzone przez Państwo. Państwo wyasygnuje niezbędne środki ekonomiczne dla utrzymania systemu, i będzie popierać udział – w administrowaniu i władaniu nim – wspólnot, ludności i nacji, które zamieszkiwały dziedzicznie obszary chronione.

Osoby fizyczne czy zagraniczne prawne nie będą mogły nabywać, pod żadnym tytułem, ziem lub koncesji w obszarach bezpieczeństwa narodowego, jak też w chronionych, zgodnie z ustawą³³.

Specjalne uregulowania zapowiedziano w odniesieniu do ekosystemów wrażliwych i zagrożonych:

Państwo ureguluje konserwację, utrzymanie i użytkowanie podtrzymujące, odnawianie i ograniczenia władztwa ekosystemów wrażliwych i zagrożonych; między innymi, stepów, mokradeł, lasów wysokogórskich, lasów tropikalnych suchych i wilgotnych oraz mangrowych, ekosystemów morskich i morsko-przybrzeżnych³⁴.

Konstytucyjnie zakazano „działalności wydobywczej bogactw nieodnawialnych w obszarach chronionych i strefach ogłoszonych jako nienaruszalne, włącznie z eksploatacją leśną”. Dla wyjątkowych przypadków przewidziano specjalną procedurę:

²⁹ Art. 401.

³⁰ Art. 402. Zakazuje się przyznania praw, włącznie z własnością intelektualną, nad produktami pochodnymi i syntetycznymi, otrzymanymi na podstawie zbiorowego poznania bioróżnorodności narodowej.

³¹ Art. 403.

³² Art. 404.

³³ Art. 405.

³⁴ Art. 406.

Dobra te wyjątkowo mogą być eksploatowane na uzasadnioną prośbę Prezydencji Republiki i po uprzedniej deklaracji interesu narodowego ze strony Zgromadzenia Narodowego, która – gdy uzna się to za pożyteczne – będzie mogła być poddana konsultacji ludowej³⁵.

Jak podkreślono w sekcji czwartej – *Zasoby naturalne* – są własnością państwa

zasoby naturalne nieodnawialne i, w ogólności, wytwory podglebia, złoża mineralne i węglowodorowe, substancje których natura byłaby różna od gleby, włącznie z tymi które znajdują się w obszarach zakrytych wodami morza terytorialnego i stref morskich, tak samo jak bioróżnorodność i jego dziedzictwo genetyczne i spektrum radioelektryczne.

Korzystanie z nich nie może naruszyć określonych zasad:

Te dobra będą mogły być eksploatowane przy ścisłym wypełnieniu zasad środowiskowych zawartych w Konstytucji.

Ponadto zastrzega się, że

Państwo będzie partycypować w korzyściach wynikających z tychże zasobów, w przypadku gdy nie będzie udziałowcem firmy, która je eksploatuje.

Państwo będzie gwarantować, by mechanizmy produkcji, konsumpcji, użytkowania zasobów naturalnych i energii zachowywały oraz odzyskiwały cykle naturalne i pozwalały na godne warunki życia³⁶.

Podkreślając wagę ochrony ziemi, zapowiedziano ustawy, które mają regulować jej użytkowanie i ochronę, by zapobiegać degradacji, stepowieniu itd., a tam, gdzie to nastąpiło, by odtwarzać stan pierwotny³⁷. Ponadto państwo zobowiązało się, że

będzie udzielać pomocy rolnikom i wspólnotom rolniczym dla zachowania i restauracji ziemi, jak też dla rozwoju praktyk uprawnych, które chronią i promują niezależność żywnościową³⁸.

W sekcji szóstej – *Woda* – wskazano na jej znaczenie, a korzystanie z wody pitnej i nienaruszalność ekosystemów, mają być priorytetami w polityce państwa. W tym celu ma być uregulowana wszelka działalność w tym zakresie³⁹,

³⁵ Art. 407.

³⁶ Art. 408. Niezbywalną, nieprzedawnialną w zasiedzeniu i niezajmowalną własnością Państwa są zasoby naturalne nieodnawialne i, w ogólności, wytwory podglebia, złoża mineralne i węglowodorowe, substancje których natura byłaby różna od gleby, włącznie z tymi, które znajdują się w obszarach zakrytych wodami morza terytorialnego i stref morskich, tak samo jak bioróżnorodność i jego dziedzictwo genetyczne i spektrum radioelektryczne. Te dobra będą mogły być eksploatowane przy ścisłym wypełnieniu zasad środowiskowych zawartych w Konstytucji.

³⁷ *Sekcja piąta. Ziemia.* Art. 409. Interesem publicznym i priorytetem narodowym jest zachowanie ziemi, szczególnie jej urodzajnej pokrywy (gleby). Ustanowi się zakres normatywny dla ochrony i użytkowania podtrzymującego, który zapobiegnie jej degradacji, zwłaszcza wywoływanej przez zanieczyszczenie, stepowienie i erozję.

W obszarach dotkniętych procesami degradacji i pustynnienia, Państwo będzie rozwijać i stymulować projekty zalesiania, ponownego zalesiania, odtworzenia flory, które zapobiegają monokulturze i używają – z preferencją – gatunków miejscowych i zaadoptowanych do strefy.

³⁸ Art. 410.

³⁹ Art. 411. Państwo będzie gwarantować zachowanie, odnawianie i integralne zarządzanie zasobami wodnymi, dorzecziami hydrograficznymi i zasobami ekologicznymi związanymi z cyklem hydrologicznym. Ureguluje się wszelką działalność, która mogłaby naruszyć jakość i ilość wody oraz równowagę ekosystemów, w szczególności źródeł i stref poboru wody.

przebiegająca w duchu współpracy i koordynacji oraz odpowiedzialnego władania wodą⁴⁰.

Wreszcie w sekcji siódmej – *Biosfera, ekologia miejska i alternatywne źródła energii* – zobowiązano państwo do promowania technologii środowiskowo czystych, energii odnawialnych etc.⁴¹ Odniesiono się również do zmian klimatycznych:

Państwo zastosuje środki adekwatne i łagodzące zmiany klimatyczne, poprzez ograniczenie emisji gazów z efektem cieplarnianym, wycinki lasów i zanieczyszczenia atmosferycznego; podejmie działania dla zachowania lasów i roślinności, jak też będzie chronić ludność w niebezpieczeństwie⁴².

Sekcję zamyka artykuł regulujący rozwój urbanistyczny, kształtowanie miejskiej fauny i flory, ustanawianie zielonych obszarów. Ponadto

rzędy autonomiczne będą rozwijać programy racjonalnego użytkowania wody i redukcji ścieków oraz adekwatne traktowanie odpadków stałych i płynnych. Będzie się pobudzać i ułatwiać niezmotoryzowany transport lądowy, w szczególności poprzez ustanowienie ścieżek rowerowych⁴³.

NOWA TENDENCJA W KONSTITUCJONALIZACJI PRAW?

W naukowej refleksji zwraca się uwagę na to, że po dobie państwa prawa nastąpił czas państwa praw. Ta transformacja wskazuje na państwo jako odpowiedzialne za ich realizację. Jego zasadniczym obowiązkiem jest gwarantowanie korzystania z praw (art. 3.1), poszanowanie ich (art. 11.9), uznanie partycypacji obywateli w sprawach publicznych (art. 95); zakazane jest godzenie w prawa przez Zgromadzenie Narodowe i każdy organ władzy (art. 84), tak samo w prowadzeniu polityk publicznych (art. 85, 141), wymierzaniu sprawiedliwości (art. 172), transparenacji i kontroli społecznej (art. 204) oraz w procesie wyborczym (art. 217).

Konstytucja zbudowana została według zasady egalitaryzmu; ideą kierunkową jest solidarność, ochrona gorzej sytuowanych; przyjmuje się też, że więk-

Nienaruszalność ekosystemów i konsumpcja wody pitnej będą priorytetami w pobieraniu i wykorzystywaniu wody.

⁴⁰ Art. 412. Władze zarządzające wodą będą odpowiedzialne za planowanie, regulowanie i kontrolę. Władza ta będzie współpracować i koordynować działania z odpowiedzialną za środowisko celem zagwarantowania władztwa wodą z ukierunkowaniem ekosystemowym.

⁴¹ Art. 413. Państwo będzie promować efektywność energetyczną, rozwój i użytkowanie zastosowań oraz technologii środowiskowo czystych i zdrowych, tak samo energii odnawialnych, zróżnicowanych, niskiego przetworzenia, i które nie narażają na ryzyko suwerenności żywnościowej, równowagi ekologicznej ekosystemów ani prawa do wody.

⁴² Art. 414.

⁴³ Art. 415. Państwo centralne i zdecentralizowane rządy autonomiczne będą kształtować polityki integralne i uczestnictwa obszarów miejskich i wykorzystania ziemi, które pozwolą regulować rozwój urbanistyczny, władanie fauną miejską i pobudzą ustanawianie stref zielonych. Zdecentralizowane rządy autonomiczne będą rozwijać programy racjonalnego użytkowania wody i redukcji ścieków oraz adekwatne traktowanie odpadków stałych i płynnych. Będzie się pobudzać i ułatwiać niezmotoryzowany transport lądowy, w szczególności poprzez ustanowienie ścieżek rowerowych.

szość praw nie może być zaspokojona przez inicjatywy prywatne, ponieważ działania z nimi związane nie są rentowne. W komentarzach podnosi się, że obfite wyliczanie praw w Konstytucji naraża je na nieefektywność, stygmatyzuje cechami „martwej litery”⁴⁴.

Określając Konstytucję jako postępową w materii praw i wolności, zauważa się, że jej redaktorzy odstąpili od określenia „*derechos humanos*” – prawa człowieka – na rzecz „*derechos*”, chyba że norma odnosi się do dokumentów międzynarodowych. Uzasadnienie dla „*derechos humanos*” wynika z tego, że godność nie jest jednym prawem więcej, ale podstawowym źródłem tychże praw. Także naruszenie jakiegokolwiek dotyka bezpośrednio godności osoby. Przyjęte podejście redukuje pojmowanie praw człowieka do praw subiektywnych; może też zagrażać hierarchii praw podstawowych⁴⁵.

Lingwistyczny zabieg ma związek z tym, co przedstawimy teraz. W Konstytucji Ekwadoru szczególną uwagę zwraca wyodrębnienie *Praw natury* (tytuł II, rozdział VII). W pierwszych chwilach procesu tworzenia nowej konstytucji przewidziano jeden artykuł odnoszący się do praw natury (wnioskodawcą był Alberto Acosta – przewodniczący Zgromadzenia Konstytucyjnego, wcześniej minister energetyki, grudzień 2007). Później Fundacja *Pachamama* zwróciła się do bratniej ideowo organizacji *Pachamama Alliance* w Stanach Zjednoczonych oraz *The Community Environmental Legal Defense Fund* (CELDF), mającej osiągnięcia w prawnej ochronie zasobów naturalnych w niektórych wspólnotach lokalnych USA, a bazującej na myśli Cormaca Cullinana, autora książki *Wild Law*, która zaważyła na uznaniu praw ekosystemów morskich w Konstytucji Republiki Południowej Afryki. Przy wsparciu ekspertów tychże organizacji, przewyciężony został opór nie tylko korporacji przemysłowych, ale i niektórych dogmatyków prawa przeciwnych ewolucji prawa aż po konstytucyjne uznanie podmiotowości przyrody. Zatem zwyciężyła myśl ekologii politycznej (jako teorii politycznej).

W procesie legislacji, zagadnieniami tymi zajmował się najpierw piąty stół – „zasoby naturalne i bioróżnorodność”, potem przeniesiono je do pierwszego rozważającego prawa podstawowe. Tu znaczący był udział Moniki Chuji – indygenki z plemienia *shuar* i *kichwa*, przewodniczącej komisji zasobów i różnorodności. Podkreślano, że ekologia głęboka respektuje duchowości i kosmowizje tubylców, że postawy wszystkich pierwotnych ludów są biocentryczne. Deputowana Chuji wskazywała, że

prawo do terytorium i własnej kultury oraz instytucji jest pierwszym prawem podstawowym i ontologicznym podmiotu definiowanego w ludach i narodowościach, a państwo wielonarodowe musi chronić te prawa. I tak, jak działanie przeciw życiu jest zbrodnią, tak występować przeciw terytorium czy kulturze ludów i narodów także jest ciężką zbrodnią.

⁴⁴ R. Ámirez Santamaría, *El constitucionalismo ecuatoriano. Breve caracterización de la Constitución de 2008*, p. 966–980.

⁴⁵ H. Salgado Pesantes, *La nueva dogmática constitucional en el Ecuador*, p. 982–984.

Trzeba doprecyzować, że nie wszyscy aktorzy biorący udział w przygotowaniu projektu, byli mu przychylni (poza wymienionym Acostą, Marią Molina Crespo – pierwszy stół; Carlosem Larrerą – Uniwersytet Andyjski Simóna Bolívara, ONG, Fundacją *Pachamama*), konstytucjonaliści europejscy poproszeni w charakterze konsultantów byli sceptyczni, ostrożni w naruszaniu klasycznych ujęć podmiotów praw.

Dyskusja angażowała pojedyncze osoby, nie partie czy stowarzyszenia cywilne – te były zajęte innymi tematami, wiążącymi się z częścią organiczną – w efekcie temat „miał szczęście” – nie zdążył wywołać istotnych kontrowersji i zorganizowanej kontreakcji. Zresztą, znaczna część tekstu została przyjęta dopiero przez pięcioosobową komisję do spraw redakcji Konstytucji.

Wreszcie temat został podany pod obrady Zgromadzenia Konstytucyjnego. 10 kwietnia 2008 r. przyjęto artykuł 10, w którym uznaje się naturę za podmiot praw (91 głosów „za” na 130 głosujących). 7 lipca przyjęto dalsze artykuły, rozwijające powyższy. Wśród nich: art. 71 część pierwsza o prawie natury do poszanowania jej integralnej egzystencji i odnawiania życiowych cykli (93 „za”, 18 „przeciw”), część druga o odpowiedzialności za ekosystemy (96 „za”, 7 „przeciw”); art. 72 o prawie do rekultywacji i odpowiedzialności za nią (91 „za”, 13 „przeciw”); art. 73 o restrykcjach względem niektórych działań (90 „za”, 15 „przeciw”).

Problematyka ta została też umiejscowiona w rozdziale II tytułu VII – *Bioróżnorodność i zasoby naturalne*. Poprzedzają je zasady fundamentalne zawarte w tytule I, rozdziale I (art. 1 i 3.7) oraz w tytule II, rozdziale II – *Prawa dobrego życia*.

W ten sposób stała się pierwszą w świecie ustawą zasadniczą uznającą niezbywalne prawa przyrody, czyniąc naturę podmiotem praw⁴⁶.

Zwolennicy przyjętego rozwiązania argumentują, że prawa człowieka odnoszą się też do przyrody, bo ta nie jest pocztówką, na którą patrzymy z zewnątrz. Ma własne prawa, niezależne od wartościowania ludzkiego. Niestety, prawa stanowione traktują ją tylko jako przedmiot własności czy obrotu, nigdy jako podmiot praw. Dlatego może być legalnie ciężko raniona aż po eksterminację, bez słuchania jej „krzyków”, a jeśli nawet ludzkie prawa za niektóre działania określają sankcje, to są symboliczne i najczęściej nie są egzekwowane.

Dlatego nie wystarczy zaliczać praw środowiskowych do praw trzeciej generacji – prawa ekonomiczne, społeczne, kulturalne, w tym „do zdrowego środowiska”, jak to czynią konstytucje innych krajów Ameryki Łacińskiej, np. Argentyna, Brazylia, Kolumbia, Peru czy Wenezuela – ale trzeba konstytucyjnego uznania, że przyroda jest podmiotem praw.

⁴⁶ R. Natalichio, *La Naturaleza y sus derechos en nueva constitución de Ecuador*. Un ejemplo a seguir, www.ecoport.net/content/view/full/87756 [11.01.2010]; ¡La Constitución Ecuatoriana es la primera constitución en el mundo en reconocer los derechos de la Naturaleza! Comunicado oficial de la Fundación Pachamama, <http://jbc.blogspot.com/2008/10/la-constitucion-ecuatoriana-es-la.html> [11.01.2010]. Zob. też strony: www.pachamama.org.ec; <http://derechosnaturaleza.blogspot.com>. Na temat relacji praw człowieka i środowiska zob. *Derechos humanos y medio ambiente*, J.U. Carmona Tinoco, J.M. Hori Fojaco (coord.), México 2010.

Trzeba od razu zaznaczyć, że idea podmiotowości przyrody nie jest nową. Podejmowana była przez ekologiczne kręgi akademickie. Już w XIX w. Thoreau, w połowie XX w. Aldo Leopold (*Etyka Ziemi*), czy Arne Naess w dekadzie lat 70., pisali o biocentryzmie, a w finale o „ekologii głębokiej”.

W kontekście Ekwadoru odnotować trzeba wykłady konstytucjonalisty Kolumbijskiego Ciro Angarita Barón w Quito w połowie lat 90. XX w., w których propagował ideę Natury jako podmiotu praw. Idea ta zyskała poparcie w Ekwadorze dzięki związaniu jej z tubylczą formą kultury życia, ochrony lasów, wody, ochrony i poszanowania przyrody nie jako materii, czegoś do eksploatacji, ale jako „kogoś” w kosmologii indiańskiej. Powstały silne organizacje pozarządowe, na czele z Esperanzą Martinez.

Według nich Natura mówi, ma do tego prawo, a my – jej dzieci – pozostawaliśmy głusi.

Może i Bóg usłyszy wołanie, które wychodzi z tego andyjskiego kraju, i dołączy XI przykazanie, o którym zapomniał w chwili nadawania prawa na górze Synaj: „Będziesz miłował przyrodę, której częścią jesteś”.

Najważniejsze jest życie w harmonii z tym co naturalne („ziemia bez zła”) i kulturowe („mądrość przodków”). Wyrażono je jako „*buen vivir*”; idea „dobrego życia” ma oddać to, co zawiera zwrot tubylczego języka – „*sumak kawsay*”. Według jej propagatorów to koncepcja odbiegająca od nurtu cywilizacji zachodniej, owładniętej dążeniem, by „żyć lepiej”, a nie „żyć dobrze”⁴⁷. Tymczasem idea życia *sumak kawsay* oznacza życie w harmonii między ludźmi, z przyrodą, która nas rodzi, żywi i ubiera, i która ma własne życie, własne wartości, wyższe niż nasze. Przy tej okazji wytoczono działa, że to właśnie europejska konkwista dotkliwie uderzyła w adorację natury, bo ta była uznawana za grzech idolatrii. Komunia między przyrodą i ludźmi, zwyczaj pogański została zakazana w imię Boga i później w imię zlaicyzowanej cywilizacji.

W całej Ameryce, i w świecie, płacimy za konsekwencje tego przymusowego rozvodu.

Krytycy rozwiązania podnoszą, że twórcy Konstytucji wprowadzili do niej termin ze słownictwa keczua *sumak kawsay* dla wyrażenia kosmowizji jednej rodziny keczua, w której łączą się wierzenia związane z matką naturą oraz formą życia społecznego i politycznego. Jednak społeczeństwo w większości jest mieszane; a Keczua stanowią mniej niż ¼ Ekwadorczyków żyjących w kraju. Większość podziela kosmowizję chrześcijaństwa zachodniego. Ich zdaniem, utwierdzenie w Konstytucji *sumak kawsay* pomija pogląd większości, także innych grup Indian, tubylców, a więc nie służy budowaniu społeczeństwa pluralistycznego, wolnego od dyskryminacji⁴⁸.

⁴⁷ Mario Melo, *Buen vivir, naturaleza y nacionalidades en la nueva Constitución ecuatoriana: una lectura esperanzada*, <http://alainet.org/active/26131> [11.01.2010].

⁴⁸ H. Salgado Pesantes, *La nueva dogmática constitucional*, p. 984–985.

Ponadto, prawa pociągają za sobą obowiązki. W przypadku przyrody uznaje się tylko prawa, nie istnieją obowiązki. Niektórzy przy tym ironizują, że myśląc o prawach natury, musimy o nich pamiętać, gdy patrzymy na zniszczenia wywołane trzęsieniami ziemi, erupcjami wulkanów, powodzią, tsunami etc.

W ich ocenie z prawnego punktu widzenia nie osiągnięto zbyt wiele, gdyż dla „czerpania” z tych praw względem ludzi natura potrzebuje interwencji tychże. Aby nie niszczyć natury, nie wpływać na nią negatywnie, konieczne jest kształtowanie wrażliwych sumień, a następnie konsekwentne prowadzenie efektywnych kontroli przez rządzących, wymiar sprawiedliwości i obywateli. Nie można przy tym nigdy zapominać, że prawa żyją wtedy, gdy się ich przestrzega, urzeczywistnia na poziomie ludności i rządzących⁴⁹.

Obecnie toczą się dyskusje na temat implikacji biocentryzmu w odniesieniu do polityki i zarządzania środowiskiem. Nie aspirując do pełnej oceny przyjętych rozwiązań, trzeba dostrzec, że zajęcie się problematyką zwróciło uwagę na to, że:

1. Istotne jest położenie granic traktowaniu przyrody w kategoriach tylko ekonomicznych; postawa biocentryczna zrywa z merkantylizacją Natury;

2. Zwrot biocentryczny nakazuje uznać wielość poglądów na Naturę, kształtować postawy wielokulturowe;

3. Z punktu widzenia biocentrycznego należy chronić wszystkie ekosystemy i wszystkie formy życia, niezależnie od ich użyteczności ekonomicznej, estetyki czy wartości propagandowej. Istnieje równość w ocenie – miejsca, o których niewiele się mówi, jak też niezróżnicowane biologicznie, muszą być również zachowywane;

4. Należy więc dbać o restaurację wszystkich ekosystemów zdegradowanych działalnością człowieka;

5. Trzeba odejść (w odniesieniu do art. 73) od klasycznego kartezyjskiego schematu przyczyny-skutki, bo ekosystemy są bardziej złożone, więc trzeba kompleksowego postrzegania niebezpieczeństw.

Po krótkim doświadczeniu funkcjonowania norm, podnosi się, że na nowo trzeba rozpatrzyć sprawę, kto ma reprezentować przyrodę. Ustawodawstwo – ustawy organiczne, specjalne etc. – na podstawie Konstytucji winno określić mechanizmy tej reprezentacji; głównymi promotorami w tym procesie winny być nowe ruchy społeczne, organizacje pozarządowe, organizacje tubylców.

Na zakończenie trzeba wyraźnie stwierdzić, że zwrot, który nastąpił – od antropocentryzmu ku biocentryzmowi – oznacza substancjalną zmianę; że jest on wynikiem długiej akumulacji społecznej i politycznej w Republice Ekwadoru.

⁴⁹ Tamże, s. 985–986.

NEW DOGMATICS IN THE CONSTITUTION OF ECUADOR.
THE RIGHTS OF NATURE

Summary. The Constitution of Ecuador, which came into force in 2008, has numerous articles regarding the natural environment (Nature). Underlying them is the norm provided by Article 10 which states that „Nature shall be the subject of rights which are recognized by the Constitution”. With regard to geopolitics, the Author starts off by acquainting the reader with the constitutional tradition of Ecuador, with particular regard to circumstances surrounding the adoption of the constitution, characterizing it in some detail. To present a more complete picture, the Author gives a Polish translation of the norms regarding the natural environment, also presenting the background and the way they were enacted. The constitutionalization of the rights of nature, to the extent presented, sparked off voices of criticism and general skepticism towards it, yet the Author also mentions the positive outcome of the issue.

Key words: Ecuador, constitutionalization of rights, rights of nature